

СТЕВАН М. СТАНКОВИЋ*

РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА
АКАДЕМИКА БОРИВОЈА Ж. МИЛОЈЕВИЋА
(22. XII 1885 – 22. X 1967)

Садржај: Боривоје Ж. Милојевић се родио 22. децембра 1885. године у Царини код Крупња (Србија). Умро је 22. октобра 1967. године у Београду. Развио је методологију и поставио основе регионалне географије у Србији. Аутор је књига: Рађевина и Јадар, Пештер и Сјеница, Динарско приморје и острва, Високе планине у нашој краљевини, Главне долине у Југославији, Дурмитор, Бока которска, Банатска пешчара, Општа регионална географија.

Кључне речи: Регионална географија, Боривоје Милојевић, Јадар, Дурмитор.

Abstract: Borivoje Ž. Milojević was born on December 22, 1885, in Carina near Krupanja (Serbia). He died on 22. October, 1967, in Belgrade. He developed methodology and set up the foundation of regional geography in Serbia. This is author books Rađevina and Jadar, Pešter and Sjenica, Dinara Littoral and Islands, High Mountains in our kingdom, Main Valleys in Yugoslavia, Durmitor Mt., Bay of Boka Kotorska, Loess of Banat, General regional geography.

Key words: Regional Geography, Borivoje Milojević, Jadar, Durmitor.

Увод

Године 2005. навршило се 120 година од ређења, а 2006. 50 година од публикавања интересантног рада О подели Земљине површине на географске области и знаменитог, и још увек непревазиђеног уџбеника, Општа регионална географија. Године 2007. навршиће се 40 година од смрти професора Универзитета у Београду и академика, Боривоја Ж. Милојевића. Толико исто је прошло и од момента када је од Јована Цвијића предузео готово све дужности на факултету и у Српском географском друштву.

* Др Стеван М. Станковић, редовни професор, Географски факултет, Београд, Студентски трг 3/3

Године су то којима смо се морали више, организованије и доследније враћати, јер је дело нашег професора трајне вредности. Када је у питању регионална географија важно је навести следеће његове речи: "Још од почетка својих студија осећао сам да су посебни географски радови – с једне стране антропогеографски, а с друге геоморфолошки – јако различити једни од других и у мени се све више јављала тежња да их на изванредан начин спојим у веће, сложеније целине и тако добијем представе какве се у стварности јављају. Требало је дакле изнаћи чланове којима су горњи предеони елементи међусобом спојени" (Милојевић Ж. Б. 1966). У спајању и прожимању елемената географског простора видео је целовите захвате регионално-географских студија и то током времена доказао обимним студијама које се и данас уважавају, јер су животне, из теорије и науке воде ка пракси и оперативи.

Живот и школовање

Боривоје Ж. Милојевић се родио 1885. године. Због честог сељења родитеља школовао се у разним местима. Нижу гимназију је завршио у Шапцу, а вишу у Београду. По наговору оца конкурисао је за војну стипендију и студије медицине, али се самоиницијативно опредељује за студије географије, како је сам говорио, било је то на стогодишњицу Првог српског устанка 1904. године.

Сматрао је, да уз тада веома активног Јована Цвијића, студирајући географију може на најбољи начин да се одужи домовини. "Прилике које су у Србији владале о стогодишњици Првог српског устанка, знатно су подхрањивале наду за ослобођење српског и другог југословенског становништва, које се у тадашњој Србији није одвајало од српског. То је становништво било изложено прогонима и насиљима у Турској и Аустро-Угарској и његово ослобођење значило је борбу противу двеју царевина. У духу тог времена и ја сам желео да својим радом допринесем националном ослобођењу. За такав мој рад чинила ми се најпогоднија географска група, чији је представник, Цвијић, иако млад човек, тада већ био чуван научник. По жељи свог оца, пријавио сам се међутим на стечај, расписан од стране Министарства војног ради медицинских студија у Бечу: месечна стипендија имала је износити двеста круна. Пошто сам испратио свог оца, који се враћао на своју дужност у Нишу, ја сам право са железничке станице отишао у Министарство војно, пријавио се Др. Герасимовићу, начелнику Санитетског одељења, и замолио га да ми врати документе. Видевши да имам одлично матурско сведочанство и да је лекарска комисија нашла да сам здрав, Др. Герасимовић ми је скренуо пажњу да ћу бити изабран за државног питомца, али ми је, на моју поновну молбу, вратио пријаву и сведочанство" (Милојевић Ж. Б. 1966).

Пошто је са одличним успехом 1908. године завршио студије географије, истакавши се излагањима на семинару, извесно време је радио у Ваљево, Чачку и Лозници, усавршавао се у иностранству. Током Балканских ратова започео је теренска истраживања Сјенице и Пештерске висоравни, а затим је активно учествовао у Првом светском рату, најпре као цензор у Мавровим Хановима, Скопљу, Нишу и Краљеву. Иза тога је додељен резервној војној болници и са српском војском се повлачио преко Албаније, прешавши пешице пут од Краљева преко Митровице, Приштине, Пећи, кроз Руговску клисуру, преко Чакора до Подгорице, поред Скадарског језера до Скадра и Драча, одакле је бродом доспео на Крф јануара 1916. године.

На Крфу је остао више месеци у служби једне санитарске јединице. Са Крфа је премештен у Солун. Добио је задатак да у позадини фронта географски проучи терен између Костурске котлине и Вардара. Поново се вратио на Крф и наставио пут у

Лозану, где је слушао предавања из геологије и привредне географије, екскурзирао по Алпима и држао предавање о антропогеографским приликама у Сјеници и на Пештеру, пространих крајева које је раније теренски истражио. У Београд се вратио 1919. године. У пролеће 1920. године је одбранио докторску дисертацију посвећену антропогеографским проблемима Јужне Македоније и убрзо затим је био изабран за доцента. Следеће године је изабран за ванредног професора. Године 1925. Јован Цвијић га је предложио за редовног професора Универзитета у Београду, али је то звање стекао 1927. године. За дописног члана Српске академије наука и уметности изабран је 1947. године, а за редовног 1961. године.

Учесник оснивачке скупштине СГД

Студије географије Боривоје Ж. Милојевић је завршио 1908. године. Као млади гимназијски професор увек је остао веран Јовану Цвијићу, како на универзитету, тако и у Српском географском друштву. "Историја Српског географског друштва у многоме је и биографија професора и академика Боривоја Ж. Милојевића. Он је присуствовао историјском састанку, 6. априла 1910. године, када је Јован Цвијић уз Павла Вујевића и неколицине истакнутих универзитетских професора – природњака – основао наше Друштво. У свом говору Географско друштво и Гласник, Цвијић је изложио задатке српских географа и њихових гласила: научни и стручни рад и популарисање знања из сродних наука. Управо је такав био и садржај рада Боривоја Ж. Милојевића у Географском друштву од првих дана" (Дукић Д. 1968).

Уз Јована Цвијића и Павла Вујевића, Боривоје Ж. Милојевић је уредио првих 13 свезака Гласника Српског географског друштва. Главни уредник Гласника постао је 1928. године и до 1962. године, уредио 28 свезака. Под редакцијом професора Боривоја Ж. Милојевића Српско географско друштво је објавило 8 књига серије "Мала библиотека", 11 свезака Мемоара (књиге штампане на страним језицима намењене страним географима), 13 атласа наших различитих крајева и 38 књига из серије Посебна издања. Покренуо је научно-популарни часопис "Земља и људи" и уредио његов први број.

Као уредник публикација Српског географског друштва "Он је најпажљивије читао сваки текст. У радове млађих сарадника Гласника и осталих друштвених издања он је уносио мање стилске и стручне исправке или стављао примедбе (да би писац поступио по њима), настојећи да што више сачува мисао аутора. На том пољу он је био до краја савестан и ненадмашан. Ако је неком сараднику и вратио рукопис на прераду, па чак то чинио два-три пута, поступао је стога да би млађим сарадницима објавио рад и дао им полета да наставе, а у исто време одржавао је Гласник на потребном научном нивоу и у томе изврсно успео" (Дукић Д. 1968).

Уз све то, професор Боривоје Ж. Милојевић је руководио научном секцијом Српског географског друштва, редовно долазио на састанке наставне секције, позивао предаваче из иностранства, сам држао предавања, много путовао и публиковао радове. У издањима Српског географског друштва за живота је објавио 45 радова, међу којима је 9 из домена геоморфологије и 22 из домена регионалне географије.

Богатство писане речи

Прва два научна рада професор Боривоје Ж. Милојевић је објавио 1913. године. Један се односи на антропогеографију Далмације, а други на Јадар и Рађевину. Рад о Далмацији објављен је у другој свесци Гласника Српског географског друштва на 16 страна. Знатно обимнија студија о Јадру и Рађевини, штампана у познатој серији Насеља српских земаља, књига IX, има 183 стране и резултат је

вишегодишњих теренских истраживања. Уопште узев, писана реч професора Боривоја Ж. Милојевића је обимна и разноврсна, сеже од антропогеографије, преко геоморфологије до регионалне географије. Најбољи познавалац његовог живота и дела, био је професор Милорад Васовић, који констатује да је реч о 211 радова и књига, од којих 67 на страним језицима. Последњи пут Боривоје Ж. Милојевић је огласио у Зборнику радова Географског завода ПМФ, претечи данашњег Географског факултета, 1966. године, презентујући своју аутобиографију (Васовић М. 1998).

Без правог знања, компетенције и могућности да коментаришемо све радове академика Боривоја Ж. Милојевића, на страницама његовог и нашег Гласника, овом приликом их само сврставамо по годинама публиковања и насловима у намери да млађе географе подстакнемо да детаљније анализирају оне крајеве, проблеме и појаве који их интересују, а на које је у радовима, научним монографијама и уџбеницима указивао професор Б. Ж. Милојевић.

1913. Антропогеографска проматрања у Далмацији; Рађевина и Јадар, антропогеографска истраживања.

1914. La géographie humaine de Peštet et de Sjenica.

1915. Привредно-прометни положај приморја према суседним земљама.

1916. Област нашег народа и област наше државе; Везе између динарског приморја и унутрашњости; Географски елементи једне италијанске брошуре.

1918. О јединству Моравско-вардарске области.

1920. Пештер и Сјеница, антропогеографска скица; Јужна Македонија, антропогеографска испитивања.

1921. О духу и садржају географије; О пећинама у кањону Увца, у атару Доњих Лопижа; О кршу око Островског језера.

1922. О средњој области наше државе; О управној подели наше државе; Једна напомена о крашкој ерозији; Глечерски трагови у области Власуље, Биоча и Кручице; Белешка о глечерским траговима на Радуши, Цинцару, Шатору, Троглаву и Велебиту; Купрешко, Вуковско, Равно и Гламочко поље; Острво Вргада - геоморфолошка проматрања; Геоморфолошка проматрања о долини Крке и Чиколе.

1924. Геоморфолошка проматрања о долини Цетине; Екскурзија у северозападну Чешку; Обала око Стариграда и Селина под Велебитом; Први конгрес словенских географа и етнографа; Научни јубилеј Јована Цвијића; О научном раду Јована Цвијића.

1925. О привреди и насељима у долинама Цетине и Крке; Међународни географски конгрес у Каиру; О положају и значају наших приморских градова; The Kingdom of the Serbs, Croats and Slovans; Île de Vrgada.

1926. Г. К. Амандос о јединству Моравско-вардарске области; Скупови наших географа; Околина Новиградског мора; Острво Муртер; Географска средина и култура у нашим градовима; Sur les principaux profils anthropogéographique dans le Royaume des Serbes; La côte de Starigrad et Seline.

1927. Les environs des mers de Novigrad et de Karin; Sur les villes du littoral dinarique dans le Royaume des Serbes, Croates et Slovènes; Île de Vis; Île de Murter; Острво Вис; Сплитска околина; Острво Хвар.

1928. Међународни географски конгрес у Кембриџу; Географска наука и географија културе.

1929. Sur la géographie régionale du littoral et des îles dinariques;

1930. La science géographique et la géographie humaine.

1931. La localisation d'industries sur le littoral et dans les îles dinariques; Les terrasses du versant adriatique de la montagne de Velebit.

1932. Стонски рат.

1933. Динарско приморје и острва у нашој краљевини; Значај нашег мора и приморја за нашу земљу; Географске погодбе за индустрију на нашем приморју и острвима; О задацима географије у нашој земљи; Природне погодбе за производњу на нашем приморју и острвима; Комови; Динарско приморје (атлас); Типови динарских острва; *La région montagneuse de la Yougoslavie; Littoral et îles dinariques dans le Royaume de Yougoslavie, étude géographique.*

1934. Србија Владимира Карића; Сињајевина, Визитор и Зелетин; Пренасељеност динарске планинске области; Планинска област у нашој земљи; Комови; О програму географске наставе у нашим средњим школама; Трескавица; Чрна прст, Бјеласица и Перистер; Дурмитор.

1935. Двадесет пет година живота и рада Географског друштва; Чврница; Сињајевина, Виситор и Зелетин, физичко-географске црте.

1936. Наше високе планине (атлас); *La Bjelasica; A propos des traces glaciaires dans les montagnes du kars dfinarique; Les traces glaciaire sur la montagne de Bjelašnica.*

1937. *La vie humaine dans la montagne de Durmitor; Le surpeuplement de la région dinarique montagneuse; Sur les types des dépôts fluvio-glaciaires en Yougoslavie;* Наша данашња географија; Јован Цвијић, научни развитак и особине; Високе планине у нашој краљевини.

1938. *La ville de Šabac et ses environs; La surface d'érosion autour de la vallée de la Zrmanja; Sur le canyon de la Neretva.*

1939. *Les hautes montagnes dans le Royaume de Yougoslavie, étude géographique;* Привреда и насеља у долини Врбаса; Геоморфолошка проматрања у мостарској околини.

1940. Долина Колубаре, регионално-географски нацрт; Наша планинска привреда; Долина Пчиње; Долина Врбаса; *La ville de Skoplje; La vallée la Kolubara; L'évolution de la vallée du Vrbas.*

1941. Долина Брегалнице; О положају и значају Београда.

1946. *La nouvelle Yougoslavie; O nove Jugoslaviji.*

1947. Долина Босне и нова омладинска пруга; Двадесетогодишњица од смрти Јована Цвијића.

1948. Географическаја наука в Југославов; Лактасти делови наших главних долина; О утицају човека на природну средину у нашој земљи; О положају и границама Југославије; Тителска лесна зараван.

1949. Долине Западне Мораве, Мораче и Треске; Питања о настави географије; О тектонским и петрографским утицајима на глацијални рељеф наших високих планина; Наши предели; Лесне заравни и пешчаре у Војводини; Банатска пешчара; Барањска лесна зараван.

1950. О Сталаћкој клисури; О географији и економској географији; О универзитетској настави географије; О кањонској долини дурмиторске Сушице; Привредно-географска и антропогеографска проматрања у долинама Брегалнице и Пчиње; О ртастој епигенији Грзе; О кањонској долини дурмиторске Комарнице; *Evolution morphologique de la vallée de la Bregalnica; Les plateaux de loess et les régions de sable de Yougoslavie.*

1951. Дурмитор, регионално-географска испитивања; О значају Сталаћке клисуре и околних удолина за људски живот; О крашким облицима динарске обале: Долина Велике Мораве; Географске области у Македонији; О утицају човека на природну средину; Главне долине у Југославији.

1952. О типовима есхумираног рељефа у нашој земљи; О рељефу шибенске околине; Географске области ФНР Југославије; *The geographical regions of Yugoslavia; Sur la vallée de canyon de la Durmitorska Komarnica; Sur la vallée canyon de la Durmitorska Sušica; Sur le réé relief des environs de Šibenik; Sur les types de réé relief eshumé en*

Yougoslavie; Les formes karstiques de la côte dinarique; Sur la défilé de Stalačka klisura; Dela science géographique Yougoslave.

1953. Four landscapes of the United States; La région de sable du Banat; Бока Которска; Леднички поток, САД, Колорадо; Географске области и главни градови САД; Наше високе планине и њихова улога у раздвајању и спајању; Полуострво Фенуих, САД, Мериленд; О Кини; Долине Рок крика и Анакотије, САД; О географским областима Динарског крша.

1954. Околина Вендовео, Јута, САД; Поводом педесетогодишњице рада Павла Вујевића; On the division of the Earth's surface into geographical regions; Sur les régions géographiques du Karsz dinariques.

1955. Geography of Yugoslavia, a selective bibliography; Les hautes montagnes de Yougoslavie et leur rôle de séparation et de liaison; О географским областима НР Србије; Долине Таре, Пиве и Мораче.

1956. Општа регионална географија: Две суптропске области Југославије; О подели Земљине површине на географске области; Привредна географија; О разврставању и распрострањењу обалских облика; Географске области и главни градови Бразилије. Les Bouches de Kotor, aperçu géographique; La Yougoslavie, aperçu géographique.

1957. Ботукатска планина, Бразил, Сан Пауло; О настави географије на француским универзитетима; Приморје на ушћу Параибе, држава Рио де Жанеиро, Бразил; Једна Цвијићева екскурзија према сећању једног учесника; Охридска котлина; Die geographischen gebiete Serbiens; Les influences tectoniques et petrographiques sur le relief glaciaire des hautes montagnes de Yougoslavie.

1958. О облицима нашег рада; Ничанско приморје; Југославија; Yugoslavia, zarys geografii; Les vallées principales de la Yougoslavie, recherches géographiques.

1959. La geografía in Yugoslavia; Главни попречни и уздужни путеви у Југославији; Дурмитор; Солунска околина и Солун; Два попречна профила у области Египта; О континенталној и приморској страни ледника Хардангар у Новрешкој.

1960. О областима нашег рада; О предеоним појасима, областима и катовима; Панонски Дунав на територији Југославије; Four types of geographical regions.

1961. Sur la classification et la distribution des formes de côte; On geographical objects and geographical factors; О раду и животу Српског географског друштва у времену од 1910. до 1960. године.

1962. La ville de Salonique et ses environs; Sur les habitâts maritimes, formés sous l'influence des différents modes de l'utilisation de la mer; A la mémoire de Charles Biermann; Прењ, прилог географији једне високе динарске планине; О развоју географске наставе на нашем Универзитету; За побољшање нашег рада; О горњим границама насеља посматраним у подневачком правцу; О особинама ледничког рељефа под утицајем унутрашњих и спољашњих морфолошких чинилаца.

1963. О врстама приморских насеља, заснованим на разним облицима искоришћавања мора; О познавању свог места и свог краја; La montagne de Prenj en Herzégovine; Sur la particularités du relief glaciaire, duex aux influences des facteurs morphologiques intérieurs et extérieurs.

1964. Le littoral d'Ulcinj; Sur les limites supérieures des habitâta, considérées dans la direction du méridien.

1965. О оригиналности и пореклу Цвијићевих радова; О животу и раду Јована Цвијића, поводом стогодишњице рођења.

1966. Аутобиографска скица.

Студије трајне вредности

Подриње је завичај професора Боривоја Ж. Милојевића и он му се често враћао. Истражујући различите географске појаве и процесе најпре антропогеографске, а затим регионално-географске, постигао је значајне научне резултате. Током 1906. и 1907. годин истраживао је сеоска насеља и порекло становништа Рађевине. После додатних теренских истраживања, године 1913. објавио је знаменити рад Рађевина и Јадар, антропогеографска истраживања. Ова студија има 183 стране, 11 хоризонталних профила, 3 скице, 2 попречна профила и 2 карте. Огромну грађу сакупљену на терену до детаља је систематизовао и научно обрадио, тако да је и данас цитирана. Иако тада углавном оријентисан на антропогеографију, временом, кроз радове из домена геоморфологије, улази у проблеме регионалне географије и ту достиже свој највиши ниво. Неколико обимних монографија то јасно доказују.

Године 1951. објављена је књига о Дурмитору, јасно наглашеног регионално-географског приступа и садржаја. Уз радове Јована Цвијића о Дурмитору, који су углавном из домена глациологије, дело професора Боривоја Ж. Милојевића о Дурмитору и данас плени детаљношћу података и ширином захвата географских проблема. Природу посматра у функцији живота, те су предочена знања апликативна и као таква трајне вредности. "Укупним особинама своје природе дурмиторска област пружа изванредне погодбе за телесно јачање и духовно освежавање. Најпре је летња температура на површи, високој око 1.450 м, врло угодна. Велико и Мало Црно Језеро, са водом тамнозелене боје, уоквирени густом четинарском гором представљају особит приказ за посматрање из других крајева. Други, далеко већи приказ представља кањонска долина Таре. Амерички физиограф В. М. Дејвис и холандски геоморфолог К. Естрајх наводе је као пример кањона одмах из Великог Кањона Колорада. Тако Тарина долина спада у ред светских природних знаменитости. Поглед у ову долину особит је са површи изнад села Тепца. С друге стране, пењање на дурмиторске врхове, нарочито на Ћирову Пећину, отвара изванредно простране видике" (Милојевић Ж. Б. 1951).

Чини се да је још виши степен веза, узрока и последица спојио и прожео у студији посвећеној Боки которској. Ово дело је штампано 1953. године и у поднаслову има одредницу регионално-географска испитивања. На 53 стране, текстом, скицама и фотосима, до детаља је осветљен један од не само најлепших, већ и најзначајнијих залива Јадранског мора. Релјеф, клима, хидрографија, биогеографске особености, море и копно, привредно-географске зоне, мања и већа насеља, кретања становништва и поглед у будућност, чине складну целину.

Велико интересовање године 1933. изазвала је књига професора Боривоја Ж. Милојевића Динарско приморје и острва, штампана у Српској краљевској академији наука. Ова, по концепцији, садржају и изворним знањима донетим са терена, још увек непревазиђена монографија има 483 стране текста, 66 скица, 32 фотоса, 5 табела, 3 географске карте и 100 јединица коришћене библиографске грађе. Одликује се широком регионално-географском обухватношћу појава, процеса, облика и објеката и таквом повезаношћу узрока и последица, прошлости и стварности природних и друштвених процеса да се може сматрати универзалним уџбеником регионалне географије приморских и острвских пространа.

Наглашени регионално-географски приступ третираној проблематици најбоље потврђују складно укомпоноване целине, које се односе на Винодолско-велебитско приморје, Котарско-шибенско приморје, Мосорско-биоковско приморје, Стонско-паштровићко приморје, Велебитска острва, Котарска острва, Северно-

стонска острва, рељеф, климу и воде, биљни и животињски свет, културу и становништво. "Пратећи последице овог сиромаштва у површинској хидрографији, затим утицаје петрографске и педолошке подлоге и мора као значајног климатског чиниоца, он уочава нагло деградирање суптропске вегетације у правцу ЈЗ-СИ и њено пењање у све већу висину уколико се више иде од СЗ ка ЈИ. Наравно, није му промакао ни удео људске руке у овим променама вегетационог покривача и природног пејзажа уопште, која је столећима мукотрпно усецала терасасте њивице у љутом приморском кршу, и упорно се борила да медитерански пљускови не однесу танак слој обрадиве земље. Тако Милојевић, готово неприметно, умесно и складно доводи у везу скучену приморску земљорадњу са суровом теренском подлогом, указујући при томе да су термичке погодности пресудни чинилац све изразитије земљорадње суптопског типа уколико се више иде на ЈИ. Њему није промакао ни утицај већих градских агломерација и купалишта на развитак приградске пољопривреде, нарочито на гајење важних биљних култура. Уз приказивање улоге мора током привредне историје, он је проучавао и енергетске могућности приморских слапова и водопада а такође и сировинске основе за будућу индустрију" (Васовић М. 1998).

Обимно дело монографске концепције и садржаја веома блиског регионалној географији, посвећено планинском простору, професор Боривоје Ж. Милојевић је објавио 1937. године. Реч је о књизи Високе планине у нашој краљевини. Ово посебно издање Српске краљевске академије наука има 559 страна текста са 70 скица и 16 фотоса. Књига је резултат вишегодишњих теренских истраживања.

О намери да проучи високе планине, у предговору књиге истиче следеће: "Крајем пролећа 1912. године бавећи се ради студија на универзитету у Берлину, имао сам прилике да учествујем на екскурзији, коју је Албрехт Пенк водио у источне Алпе, баварске и тиролске; тада сам први пут видео неке облике глацијалног рељефа. С пролећа 1919. године, живећи у Швајцарској, узимао сам учешћа у екскурзијама, које су приређивали професори бернског универзитета Фриц Нусбаум у околину Берна и долине горње Аре и Роне, и професор Фрибуршког универзитета Пол Жирарден у долину горње Сане. Упознавши се тако са главним питањима и начинима рада у области глацијалне морфологије, у лето 1920. године испитивао сам у нашој земљи трагове дилувијалних ледника, и то у високим планинама између Сућеске и Пиве" (Милојевић Ж. М. 1937).

За разлику од појединачних чланака, у монографији о високим планинама, после општег дела и поднаслова о рељефу, клими, хидрографији, биљним регионима, култури и становништву, у наставку је дата детаљна анализа две алпске планине (Триглав, Камнишки Алпи), четири динарске планине (Бјелашница, Прењ, Дурнитор, Проклетије) и две шарско-родопске планине (Шар планина и Мокра планина, познатија као Јакупица или Караџица).

Познат по систематичности регионално-географских истраживања, након анализе климатских услова, предочава вертикалну зоналност вегетације, одређује доњу и горњу границу распрострањења појединих вегетацијских спратова и указује на начине коришћења тог богатства (ратарство, шумарство, сточарство). У вези с тим анализира сеоска насеља и класификује их по различитим основама и дотиче се теме о градовима лоцираним крај превоја које сматра кључним тачкама у планинском простору. "Боривоје Ж. Милојевић није запоставио ни проучавање планинског туризма, друштвено-економске и културне делатности која је у наше доба проузроковала читаву револуцију у животу становништва неких планинских регија. У овој књизи наилазимо и на његове оцене природних основа развитка индустрије у планинама – речних брзака погодних за добијање електричне енергије, дрвне масе, руда и сточарских производа као сировина за индустријску прераду итд. Не

престајући да прати константну несразмеру између ограничености извора привредног живота и огромног природног прираштаја брђана, Милојевић уочава процес одласка људи на привремени рад али и трајно пресељавање у плодне долињско-котлинске регије" (Васовић М. 1998).

Године 1951. професор Боривоје Ж. Милојевић се представио још једном обимном и значајном монографијом. То је књига Главне долине у Југославији, која има 447 страна, 68 скица, карата и профила и 24 фотоса. Састоји се из општег и посебног дела. У првом су до детаља анализирани услови постанка проучаваних долина, укључујући у то савремену климу, хидрографске прилике, биогеографске особености, привредне карактеристике, насеља, становништво, политички и културни значај долина у времену и простору, уз представе о даљем развоју. Други део има одлике конкретних регионално-географских студија долина Саве, Дрине, Пиве, Таре, Јужне Мораве, Зрмање, Неретве, Вардара и Црне реке.

Интересантну књигу професор Боривоје Ж. Милојевић је посветио и Банатској пешчари. Положај, величина, подела на мање целине, рељеф, клима, хидрографија, биљни свет, привредне и саобраћајне прилике, насеља, становништво, перспективе развоја, чине свеукупну регионално-географску целину, коју су многи каснији истраживачи Банатске пешчаре често и оправдано цитирали. "По дубини улажења у научне проблеме, по степену синтетизовања природних и друштвених компонената простора (што је један од задатака регионално-географских проучавања) ове Милојевићеве краће монографије, објављене после Другог светског рата, вероватно представљају још значајније прилоге регионалној географији од приказаних, обимних књига" (Васовић М. 1998).

Међу уџбеницима овом приликом посебно издвајамо књигу Општа регионална географија, која је у издању "Научне књиге" објављена у Београду 1956. године. На 450 страна уз 182 илустрације, обрађене су долињске области на Земљи, високе планине, поларни предели, пустиње и степе, мора, обале и острва. Целовитост излагања, материја донета са терена, увид у светску литературу, реални и научно проверени ставови, савремен дидактички приступ, релевантни примери, чине уџбеник лако препознативим. Чини се да нам данас недостаје таква регионална географија света, јер подстиче размишљање, указује на неопходност повезивања утицаја природне средине на човека и друштво, на живот уопште. Пошто је од Јована Цвијића сазнао за "конексе" под којима је велики научник подразумевао сплет директних, индиректних и повратних спрега између природе, човека, друштва и привреде, до детаља их је разрађивао у својим регионално-географским студијама.

ЛИТЕРАТУРА

- Милојевић Ж. Б. (1966): **Аутобиографска скица**. Зборник радова Географског завода Природно математичког факултета, свеска XIII, Београд.
- Милојевић Ж. Б. (1937): **Високе планине у нашој краљевини**. Посебна издања Географског друштва, Београд.
- Милојевић Ж. Б. (1951): **Дурмитор, регионално-географска испитивања**. Зборник радова географског института Српске академије наука, књига 2, Београд.
- Дукић Д. (1968): **Боривоје Ж. Милојевић и Српско географско друштво**. Гласник Српског географског друштва, свеска XLVIII, број 1, Београд.
- Васовић М. (1998): **Боривоје Ж. Милојевић. Живот и дело српских научника**. Биографије и библиографије књига IV, II одељење, књига 4, Српска академија наука и уметности, Београд.
- Станковић М. С. (2006): **Живот и дело професора Боривоја Ж. Милојевића**. Центар за културу "Вук Караџић", Лозница.

STEVAN M. STANKOVIĆ

Summary

REGIONAL GEOGRAPHY OF THE PROFESSOR BORIVOJE Ž. MILOJEVIĆ

Borivoje Ž. Milojević (1885-1967) studied geography at the Belgrade University, where he graduated in 1908. He defended his doctoral dissertation in 1920 and immediately after that, on the proposal of Jovan Cvijić, he was elected assistant professor. In the autumn of 1915, with the Serbian Army he retreated through the mountains of Albania and reached the Thessaloniki front. In 1921 he was elected associate professor and 1927 he was elected a full professor of Belgrade University. Professor Borivoje Ž. Milojević developed methodology and set up the foundation of regional geography, one of the most difficult geographical disciplines. He published many scientific works on certain appearances on the whole Earth surface: Durmitor Mountain, Bay of Boka Kotorska, Main Valleys in Yugoslavia, Valley of Velika Morava, Prenj Mountain, General regional Geography, Loess of Banat, High Mountains, Dinara Littoral and Islands, The Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes, The geographical regions of Yugoslavia, Geographical Reonization of the Earth's Surface.